

ПРОБЛЕМИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ КРЕДИТУВАННЯ АГРАРНИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ

Аврамчук Л.А.

доцент кафедри банківської справи

Національного університету біоресурсів і природокористування України

Герасимчук А.В.

студентка спеціальності «фінанси, банківська справа та страхування»

Національного університету біоресурсів і природокористування України

У статті висвітлено проблеми кредитування аграрних товаровиробників в Україні. Досліджено тенденції надання кредитів для аграрних товаровиробників. Проаналізована статистика кредитування в аграрній сфері за 2014-2015 рр. Розглянуті перспективи надання кредитів для аграріїв на період 2016-2020 рр.

Ключові слова: аграрний сектор, кредитування, підприємства АПК, сільське господарство, кредит.

Постановка проблеми. Аграрний сектор займає важливе місце в економіці України. Від його розвитку залежить ефективне функціонування в цілому всієї національної економіки. Для забезпечення ефективного розвитку сільського господарства вирішальну роль відіграють кредитні ресурси. Проте в Україні кредитування сільськогосподарських підприємств комерційними банками в нинішніх умовах ускладнилося або й зовсім неможливе з причини їхньої недостатньої дохідності, невисокої віддачі на вкладений капітал і низької ліквідності майна. Проблема щодо кредитного забезпечення АПК є однією з найбільш актуальних на даному етапі розвитку економіки. Із часу здобуття Україною незалежності проблеми, пов'язані з кредитуванням сільськогосподарських підприємств, набули значного загострення, внаслідок чого фінансовий стан агроформувань із року в рік погіршувався.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми кредитного обслуговування підприємств аграрної сфери досліджують багато вчених аграріїв. Вагомий внесок у дослідження та розв'язання зазначених проблем зробили П.Т. Саблук, М.Я. Дем'яненко, В.М. Алексійчук, С.А. Буковинський, О.Д. Василик, І.М. Брюховецький, А.І. Даниленко, В.К. Збарський, В.М. Заяць, В.В. Зіновчук, П.А. Лайко, І.О. Лютий, В.Я. Мессель-Веселяк, В.П. Рябоконт, С.С. Осадець, Г.М. Підлісецький, А.М. Поддєрьогін, В.Г. Андрійчук, І.Г. Кириленко та ін.

Вчені-економісти дослідили основну частину теоретичних, методологічних і прикладних аспектів проблеми забезпечення сільськогосподарських товаровиробників банківськими фінансовими ресурсами. Проте проблема розвитку банківського кредитування агроформувань досі залишається невирішеною та продовжує загострюватися. Незважаючи на наявність ґрунтовних досліджень, дане питання є актуальним, потребує постійної уваги та вдосконалення.

Мета дослідження – визначення особливостей кредитного обслуговування підприємств аграрної сфери; дослідження проблем кредитування

аграрного сектору та розробка пропозицій щодо їх розв'язання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Так склалося, що до 2016 року в Україні аграрний сектор і, перш за все, його провідна галузь – сільське господарство завжди знаходились серед пріоритетів аграрного розвитку економіки. Україна має досить потужний аграрний природно-ресурсний потенціал. Так, на Україну припадає приблизно 25% чорноземів світу, а площа сільськогосподарських угідь складає 43 млн га (72% від загальної площі країни) [5].

Аграрний сектор в Україні залишається одним із ключових секторів економіки, адже він формує понад 20 відсотків ВВП країни. Продукція аграрного сектору складає 38,2% товарного експорту (у 2015 році це 14,6 млрд дол. США – з I по IV групу УКТЗЕД (Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності), при цьому на країни Азії припадає 47,2% експорту вітчизняної аграрної продукції, ЄС – 27,9%. В той же час по виробництву зернових культур та соняшникової олії Україна сьогодні входить у сімку світових лідерів [3].

У сучасних умовах функціонування сільськогосподарських підприємств неможливе без залучення кредитних ресурсів, оскільки сільське господарство є кредитомісткою галуззю. Кредит для аграріїв є одним із найважливіших зовнішніх джерел інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств поряд із бюджетним фінансуванням.

Для стабільного функціонування виробничого процесу сільськогосподарським підприємствам слід мати певні запаси матеріальних і фінансових ресурсів. Закономірним явищем для підприємств галузі є формування ресурсів, в першу чергу, за рахунок власних джерел. Однак через різноманітні обставини як загальні, так і специфічні для кожного сільськогосподарського підприємства, потреба в додаткових фінансових ресурсах може раптово і стрімко зростати, що й зумовлює необхідність одержання кредиту.

Банківське ж кредитування в агропромисловому комплексі України здійснюється переважно

за кількома ключовими напрямками і вкрай невідно вітчизняним аграріям. Існує кілька основних кредитних програм: кредитування для поповнення обігових коштів, спрямоване на фінансування оборотного капіталу, а саме придбання добрив і худоби, ремонт техніки та виплату заробітної плати; кредитування на впровадження інвестиційних проектів спрямоване на фінансування інвестиційних проектів із будівництва основних фондів, таких як елеватори, склади та ін., а також закупівлю обладнання для облаштування даної нерухомості; лізингові кредити, або кредити на покупку сільськогосподарської техніки, – програми кредитування на придбання техніки іноземного, вітчизняного виробництва та країн СНД. При цьому всі ці кредитні програми видаються переважно під 25–30% річних, якщо взагалі видаються.

Господарства більшість кредитів беруть терміном використання від 6 до 9 місяців – 52%, на термін більше 9 місяців – 42%, а строком до 3 місяців – лише 1%, від 3 до 6 місяців – 5% кредитів, що наведено на рис. 1.

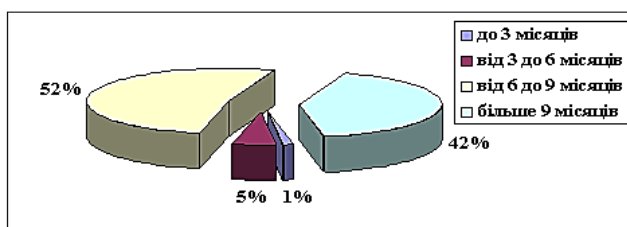

Рис. 1. Надання кредитів комерційними банками України підприємствам агропромислового комплексу у 2015-2016 роках за терміном використання [6]

Із початком посівної кампанії 2015 р. багато аграріїв зіткнулися з проблемою отримання нових і повернення старих кредитів. Утім, ця проблема сягає корінням ще в 2014 р., коли багато агровиробників, що мали кредити в іноземній валюті, були змушені повертати вже втричі більшу суму в гривневому еквіваленті. Саме девальвація гривні в 2014 р. вкрай негативно відбилася на багатьох українських сільгоспвиробниках, які були загнані державою в дуже складну ситуацію [3]. Зростання протягом минулого року тільки офіційного курсу долара більш ніж у три рази призвело до збільшення на стільки ж і боргове навантаження. Якщо великі сільгоспвиробники (агрохолдинги) багато в чому орієнтовані на експорт, то інші змушені задовольнятися залишками на внутрішньому ринку. Проблема в даному разі полягає ще і в тому, що багато сільгоспвиробників (як правило, малих і середніх) орієнтовані на внутрішній споживчий ринок. А з урахуванням скорочення купівельної спроможності всіх без винятку українців багато товаровиробників фактично втратили ще й внутрішні ринки збуту. Та й у великі торговельні мережі, як ми розуміємо, багатьом малим і середнім сільгоспвиробникам зайти фактично неможливо. Крім того, із підписанням Угоди про асоціацію та зону вільної торгівлі з Євросоюзом багато вітчизняних аграріїв, з великою часткою ймовірності, можуть утратити ще й

ринок України. А умови для конкуренції в Україні та країнах Європи кардинально відрізняються. Наприклад, в європейських країнах сільгоспвиробники мають серйозні дотації як із державних бюджетів, так і з бюджету і фондів ЄС. Кредити в європейських банках на ці цілі здебільшого видаються як мінімум на 20–25 років, а ставки за ними (залежно від країни) коливаються в межах 3,5–5,5% (щоправда, вже в євро) [2].

Опікуються сільським господарством і в країнах Євразійського економічного союзу. Так, для стимулювання розвитку вітчизняної продукції для фермерів у переробних підприємствах країн ЄАЕС передбачені такі пільги: здешевлення паливно-мастильних матеріалів, процентних ставок по кредитах у банках другого рівня, лізинг на придбання спецтехніки та переробної промисловості. Придбання елітного насіння субсидується на 40%, а їх виробництво – від 40 до 100%, підтримуються проекти, пов'язані з вирощуванням плодкових дерев, виробництвом мінеральних добрив, розвитком племінного тваринництва [1].

Таблиця 1

Обсяг залучення кредитів підприємства АПК на період до 2020 р.

Показник	2014	2015	2016-2020/всього/	Зростання, разів	
				2015 до 2010	2020 до 2010
Оптимістичний сценарій					
Обсяг залучених кредитів, усього	26,8	31,2	180,0	3,1	3,6
У тому числі пільгових	15,4	19,7	130,0	14,1	18,6
Із загального обсягу кредитів:					
Довгострокові	10,6	13,1	80,0	4,2	5,2
Короткострокові	16,2	18,1	100,0	2,6	3,0

2014-2015 р. – фактичні дані, 2016-2020 – очікування

У 2017 році на підтримку розвитку підприємств АПК передбачається 3,761 млрд грн, за наступними напрямками: фінансова підтримка сільгоспвиробників (нова програма, на 1 га площі) – 2,973 млн грн (78%); здешевлення кредитів – 300 млн грн (8%); підтримка тваринництва – 210 млн грн (6%); витрати Аграрного фонду – 143 млн грн (4%); підтримка закладання молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними – 75 млн грн (2%); підтримка заходів в агропромисловому комплексі – 60 млн грн (2%) (підтримка обслуговуючих кооперативів, створення резервного запасу насіння, здешевлення страхових премій).

Особливостями аграрного бюджету у 2017 році є те, що фінансування заходів підтримки малого підприємництва стало ключовим напрямком. Закладено нову програму 2801580 «Фінансова підтримка сільгоспвиробників» (на 1 га), кошти якої передбачені

на підтримку невеликих (фермерських) господарств, які обробляють до 500 га, частка яких становить 86%, щоб вони могли виробляти більше продукції, здійснювати її переробку, освоювати нові технології. Але щодо нової програми, досі не розроблені ні її напрями, ні механізм. Загалом передбачається, що «ця підтримка стосуватиметься лише нішевих товарів (садівництва, овочівництва, городництва, ягідництва, виноградарства, тощо)» [4].

Також у 2017 році передбачається надання бюджетних кредитів на суму 842 млн грн, зокрема за бюджетною програмою «Формування державного інтервенційного фонду Аграрним фондом, а також закупівлі матеріально-технічних ресурсів для потреб сільськогосподарських товаровиробників» за спеціальним фондом у сумі 773 млн грн, на яку у 2016 році було заплановано 1,4 млрд грн, а виконання за 6 місяців становить лише 3,2%. Також передбачена традиційна програма кредитування фермерів на суму 65,0 млн грн, збережено програму «Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі на умовах фінансового лізингу» в звичному обсязі 3,82 млн грн.

З урахуванням видатків кредитування Проект Державного бюджету України на 2017 рік для Міністерства аграрної політики та продовольства України передбачає 8,27 млн грн, у т.ч. із загального фонду – 5,38 млн грн, спеціального – 2,89 млн грн. Визначені лише основні напрями надання бюджетних коштів, а сам механізм розподілу мають опрацювати громадські організації аграрного сектору.

Окрім прямих видатків та кредитування, Проектом бюджету передбачено залучення 400 млн євро від Європейського інвестиційного банку на реалізацію інвестиційних проектів в агропромисловому комплексі. Закладено програму «Основний кредит для малих та середніх підприємств та компаній з середньою капіталізацією» за кодом 3511620 «Фінансування проектів розвитку за рахунок коштів, залучених державою», який передбачає обсяг залучення кредиту (позики) у 2017 році у розмірі 0,30 млрд грн. Строк надання кредитів – до 12 років із 4-річним пільговим періодом. Проект планується реалізувати в період із 2016 до 2020 року, за рахунок кредитних коштів передбачається покрити до 50% вартості проектів, а решту становитимуть власні кошти банків-учасників або засоби кінцевих бенефіціарів. Реалізація проекту сприятиме акумулюванню фінансових ресурсів в обсязі близько 800 млн євро. Ці кошти передбачається спрямувати на розвиток інфраструктурних проектів,

логістику, покращення умов сушіння та переробки продукції сільського господарства.

Важливим питанням у кредитуванні сільськогосподарського виробництва є рівень повернення наданих кредитів. Головна причина неповернення (або несвоєчасного повернення) кредитів – це відсутність прибутків через проблеми з реалізацією продукції та високі процентні ставки. По-друге, розвиток системи страхування сільськогосподарського виробництва є необхідною передумовою розвитку кредитування господарств.

Отже розвиток кредитування потребує збільшення кількості прибуткових підприємств, але протягом декількох років зміцнення фінансового стану сільськогосподарських підприємств не відбувається.

Висновки. Отже, як показує дослідження, кредити для аграрних підприємств є одним з найважливіших зовнішніх джерел інвестиційної діяльності поряд із бюджетним фінансуванням.

У ринкових умовах банківські установи мають стати активними учасниками і партнерами у кредитуванні сільськогосподарських підприємств. Тому в умовах розвитку ринкових відносин необхідно:

- максимально враховувати особливості аграрного виробництва та кругообігу засобів виробництва при виборі форм і методів кредитування;

- враховувати базові принципи кредитування й об'єктивні вимоги галузі щодо обґрунтованості строку, обсягу, вартості кредиту, своєчасності його надходження, порядку погашення та сплати відсотків за користування ним;

- сприяти поширенню використання таких важливих для сільськогосподарських підприємств видів кредиту як довгострокові, іпотечні, великі, консорціумні, вексельні, овердрафтні, факторингові, лізингові [7].

Крім того у створенні вітчизняної системи кредитування сільського господарства основну роль має відігравати держава шляхом регулювання та послаблення негативного впливу факторів, які визначають розвиток кредитних відносин.

Удосконаленню кредитування аграріїв може сприяти диференціація умов їхнього кредитування та застосування диференційованих відсоткових ставок за користування кредитом. У такий спосіб банківський сектор може впливати на поліпшення в підприємствах показників їхньої діяльності, таких як, наприклад, дебіторська та кредиторська заборгованість, які впливають на фінансовий стан.

Література:

1. Барановський І.М. Зарубіжний досвід кредитування сільськогосподарських товаровиробників // Науковий вісник національного аграрного університету. – 2008. – № 119. – С. 236-240.
2. Довгострокове кредитування аграрних підприємств: стан, проблеми, перспективи розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_125/13.pdf
3. Колотуха С.М. Кредитування сільськогосподарських підприємств як ефективне джерело інвестиційної діяльності / С.М. Колотуха, І.П. Борейко // Економіка АПК. – 2009. – № 1. – С. 89-96.
4. Матеріали з сайту Держбюджет України 2017[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?p3511=60032
5. Міністерство аграрної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minagro.gov.ua/node/17529>
6. Руда О. Облік банківського кредитування сільськогосподарських підприємств / О. Руда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sophus.at.ua/publ/2013_04_18_19_kampodilsk/sekcija_5_2013_04_18_19/oblik_bankivskogo_kredituvannja_silskogospodarskikh_pidpriemstv/25-1-0-544

ПРОБЛЕМЫ И ТЕНДЕНЦИИ КРЕДИТОВАНИЯ АГРАРНЫХ ТОВАРОПРОИЗВОДИТЕЛЕЙ

Аврамчук Л.А.

доцент кафедри банкового дела

Національного університета біоресурсов и природопользования України

Герасимчук А.В.

студентка спеціальності «Фінанси, банківське дело и страхование»

Національного університета біоресурсов и природопользования України

В статье освещены проблемы кредитования аграрных товаропроизводителей в Украине. Исследованы тенденции предоставления кредитов для аграрных товаропроизводителей. Проанализирована статистика кредитования в аграрной сфере за 2014-2015 гг. Рассмотрены перспективы предоставления кредитов для аграриев на период 2016-2020 гг.

Ключевые слова: аграрный сектор, кредитование, предприятия АПК, сельское хозяйство, кредит.

ISSUES AND TRENDS OF CREDITING OF AGRICULTURAL PRODUCERS

Avramchuk L.A.

Associate Professor of Department of Banking, PhD

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Gerasimchuk A.V.

Student of 'Finance, Banking and Insurance' Specialty

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

The article is devoted to the problems of crediting of agricultural producers in Ukraine. Were investigated the tendencies of loans for agricultural producers. Was provided analysis of the statistics of lending in the agricultural sector in 2014-2015 yy., the prospects of crediting of farmers for the period 2016-2020 yy.

Keywords: agricultural sector, crediting, agribusiness, agriculture, loan.